

Teheran

Anhel per restablir ponts entre Orient i Occident

Per **Mahsa Mirbagheri**

Dibuix de l'autora.

Diu la llegenda que, en temps immemorials, la gran muntanya, a migdia de la mar Càspia, com un monstre blanc amb el cor ple de foc, projectava la seva ombra sobre una plana plena de misteris amagats durant mil·lennis. En els nostres dies, la silueta del volcà sempre nevat (el mont Damavand, més alt que qualsevol cim d'Europa) segueix senyorejant una de les grans metròpolis de l'Orient Mitjà, Teheran, estesa als seus peus amb catorze milions d'habitants. I la ciutat té moltes històries per explicar. No hi ha dia que no en reveli alguna.

Com a Barcelona, la geografia de la falda d'una serralada marca la fisonomia de Teheran. L'aigua

s'escola cap al sud a través de la ciutat per set torrents, però no va a parar al mar, sinó al desert, que l'absorbeix assedegat. Teheran i l'aigua han teixit plegats una simbiosi fecunda. El subsòl de la ciutat és ple de *qanats*, canals subterranis que recollien l'aigua de mines profundes que hi havia a la muntanya i la transportaven als jardins i les fonts de la ciutat. I en la superfície molts carrers conserven encara, paral·lels a les voreres i les alineacions d'arbres, recs que condueixen l'aigua quan plou o durant el desglaç de la serralada.

Però fins fa dos-cents cinquanta anys, quan la dinastia Qajar va decidir construir-hi la nova capital

Il·lustració que representa la festivitat de Shab-e Yalda (Yalda Nit), en què les famílies es reuneixen per celebrar el solstici d'hivern. Dibuix: Qumars Sayyad.

de l'Iran, Teheran no era una ciutat, sinó un assentament proper a Rey (que avui és un districte al sud de l'àrea metropolitana). Rey sí que té una llarga i apassionant història. Ja existia fa mil·lennis, quan era un centre polític i religiós per als zoroastrians.

Encara avui, força tradicions preislàmiques perduren en la cultura iraniana. És el cas del Nowruz, l'any nou que coincideix amb l'entrada de la primavera. O la festivitat de Yalda, corresponent al solstici d'hivern i que fa poc ha estat registrada com a Patrimoni Cultural Immaterial de la Humanitat. El color magrana presideix aquesta celebració perquè és la tonalitat de l'alba en aquelles dates, que anuncia la claror creixent. És quan les hores de llum diàries no pararan d'augmentar fins al solstici d'estiu. Cada participant en l'àpat de Yalda obre a l'atzar un poemari de Hafez després de pronunciar unes paraules rituals. El poema seleccionat s'interpreta per il·luminar l'aspecte de la seva vida que el destinatari hagi volgut tenir al cap.

Quina cultura de grans poetes que és Pèrsia! No és estrany que meravellés Europa quan Goethe, considerat el pare del romanticisme, la hi divulgà amb la seva antologia *Divan d'Orient i Occident*, mentre

Schlegel, el filòsof escriptor que va batejar aquest corrent artístic i de pensament, afirmava: «És en l'Orient on hem de buscar el veritable romanticisme». Al llarg de la història, Orient és per a Europa l'alteritat exòtica i fascinant, i poques cultures l'encarnen des de l'antiguitat amb la continuïtat, la profunditat i la grandesa de la tradició persa. És per això que els iranians estem tan orgullosos de la nostra identitat, molt més antiga que l'islam sobrevingut.

Després de la conquesta àrab a mitjan segle VII, Rey fou un oasi a les portes del desert que durant centúries va formar part de la Ruta de la Seda, aquest perenne fil d'intercanvis entre Occident i Orient. Les caravanes de camells i els caravanserralls que les hostatjaven l'omplien de vida. La vida de Rey es desenvolupava (i es desenvolupa encara) a l'entorn del temple d'Abdol Azim, on des del segle IX hi ha enterrats diversos descendents dels primers imams (líders espirituals) de l'islam, considerats mediadors entre els homes i Déu. A l'Iran, aquestes tombes, especialment les de sants i poetes, són llocs d'una gran intensitat espiritual. Molts iranians les visiten regularment per trobar la pau i demanar ajuda. Esdevenen també espais de trobada social i de gaudi

«Teheran és una ciutat plena d'evocacions històriques i emocionals per a la majoria d'iranians.»

de la cultura. I tenen un paper important en la mateixa formació de les ciutats. Al seu voltant sorgeixen sovint cementiris, perquè la intercessió dels imams acompanyi sempre els éssers estimats.

Amb la invasió mongol del segle XIII, Rey va entrar en decadència, però Teheran s'ha empeltat del seu llegat comercial, cultural i religiós.

En esdevenir capital, Teheran, situada al mig de la plana entre el desert i la serralada d'Elburz, es va anar engrandint, per la qual cosa la seva muralla es va enderrocar i ampliar diverses vegades. A l'interior, els jardins de moreres i magraners i els camins arbrats per on els habitants passejaven vestits sense pretensions es van anar combinant a mesura que el segle XIX s'escolava, amb carrers d'inspiració parisenc pensats per escenificar la vida cultural de la capital.

Al cor de tot plegat, com no podia ser d'altra manera, se situa el Gran Basar, on trobem des de l'esplendor cromàtic d'una munió de catifes fins a gustosos festucs i dàtils, passant per les mercaderies més inversemblants. Les cúpules i els arcs que garanteixen la il·luminació zenital de l'intricat laberint de passatges (de més de deu quilòmetres de longitud) mostren la perícia de la mil·lenària arquitectura persa, la qual, a través dels àrabs, va estendre la seva influència fins a la mateixa península Ibèrica. Davant del basar, en l'emplaçament d'una antiga ciutatella, els xas Qajars hi van edificar el sumptuós palau reial del Golestan. Al seu costat s'alça la principal mesquita de la ciutat, la Shah Mosque (avui, Imam Khomeini), un lloc de trobada de gent i d'idees que batega incessantment.

Aquesta primera modernització va tenir nom propi, el del primer ministre Amir Kabir, que ocupà el càrrec durant tres anys a mitjan segle XIX, abans de ser assassinat per ordre del mateix monarca. Entre moltes altres reformes que va fer, destaca la fun-

dació de l'escola d'administració pública Dar-al-Fanun, avançada al seu temps i que esdevindria l'embrió de la Universitat de Teheran.

La vida religiosa ha estat sempre omnipresent a la ciutat. A més de les mesquites, hi destaquen els *tekyehs*. Es tracta de construccions (de vegades efímeres) on, durant el mes sagrat del muharram, s'hi representen escenes de dol per la mort de l'imam Hussein, net màrtir del profeta Mahoma. Són celebracions, exclusives de la variant xiïta dins l'islam, que ens recorden que l'Iran és (des del segle XVI) un estat identificat amb aquest corrent espiritual, cosa que el distancia de la resta del món musulmà, de majoria sunnita.

Però no fou fins a l'adveniment de la dinastia Pahlavi (1925-1979) que Teheran es va convertir realment en una metròpoli contemporània. Les muralles van desaparèixer definitivament; les línies de ferrocarril i les avingudes per a cotxes es van estendre com orgullosos signes de progrés; es va construir la xarxa de subministrament d'aigua (malauradament no va ser el cas de la de sanejament: la ciutat segueix funcionant amb pous negres!); nous edificis governamentals (i també els bancaris) van aixecar-se altius, acompanyats de grans equipaments culturals (la Biblioteca Nacional o el Museu de l'Antic Iran) i una munió de teatres, cafès, hotels i restaurants.

Una visita obligada a Teheran és la del Museu Nacional de l'Iran, que conté una exposició arqueològica i històrica extraordinària, per bé que una part important de les peces perses es troben en museus occidentals, com ara al Louvre de París (on podem contemplar les del jaciment mesopotàmic de Susa) o al Pergamon de Berlín (que mostra baixos relleus i escultures de Persèpolis).

A la part nord de la ciutat, fins al samontà i més amunt (de vegades fins a més de tres mil metres

«La vida religiosa ha estat sempre omnipresent a la ciutat.»

d'altitud), van proliferar elegants jardins, barris per a les classes benestants (com ara els del districte de Shemiran) i àrees d'esbarjo a les capçaleres dels torrents. El bulevard Valiasr, amb els seus sícòmors aromàtics, va unir el nord amb l'estació central de ferrocarril i és considerat el carrer més llarg de l'Orient Mitjà. Al centre es creua amb l'avinguda Enghelab («revolució» en farsi, com s'anomena la llengua de l'Iran), on es pot prendre el pols de l'efervescent activitat cultural de la ciutat. D'aquesta manera, Shemiran, Old Tehran i Rey

Temple d'Abdol Azim, a Rey. Fotografia de l'autora, 2023.

representen tres cares de Teheran i els carrers Valiasr i Enghelab formen una creu que l'estructura.

El 1968 es redactà el Pla General d'Urbanisme, encara de referència en l'actualitat. Es va convidar l'estatunidenc Victor Gruen (cèlebre per la construcció de nombrosos centres comercials als Estats Units) a codirigir-lo, la qual cosa mostra fins a quin punt la prosperitat de Teheran s'emmirallava en Occident en aquells anys.

La revolució islàmica encapçalada per l'imam Khomeini el 1979 posà punt i final a aquesta etapa. I, una vegada superada la dura guerra contra l'Iraq

«La tensió entre modernitat i tradició és recurrent en la història persa.»

dels anys vuitanta, ha tingut lloc l'explosió de la metròpoli. Avui Teheran fa cinquanta quilòmetres de nord a sud i cent cinquanta d'est a oest!

Teheran és una ciutat plena d'evocacions històriques i emocionals per a la majoria d'iranians. Passejar-hi ens pot transportar a través de la història, però també introduir-nos en formes de diversió refrescants. La cultura urbana de Teheran reflecteix en bona manera els anhels i les contradiccions del conjunt de la societat iraniana.

Es tracta d'una societat en el fons força desconeguda a Occident, ja que en rep informacions ben sovint esbiaixades. La tensió entre modernitat i tradició és recurrent en la història persa. També ho és el rol axial del país en la geopolítica internacional (de ben abans que s'hi descobrís petroli), la qual cosa afavoreix els intents permanents d'ingerència estrangera. Socialment, avui en dia la generació jove no ha viscut ni la Revolució Islàmica ni la Guerra de l'Iraq, però, en canvi, gràcies a Internet i les xarxes socials, coneix molt bé com es viu a la resta del món. L'Iran es troba, en gran part, aïllat. Les sancions econòmiques llasten el país des de fa dècades i la gent, entre la resignació i les protestes, va perdent poder adquisitiu i oportunitats vitals. Les expectatives són minses per a aquesta generació plena d'energia i conscient de pertànyer a una civilització extraordinària. I aquest és un còctel explosiu (més, fins i tot, que la situació de la dona, la qual assumeix a l'Iran un paper social i públic més actiu i rellevant que en altres països musulmans). Tant de bo que aquestes energies que es manifesten puguin engendrar un futur per a l'Iran on el seu potencial gegantí es pugui fer realitat i els iranians, un poble d'hospitalitat llegendària i refinada, puguin gaudir de les condicions de vida que mereixen.

Personalment, per acabar aquestes línies sobre Teheran vull posar en relleu el privilegi d'haver pogut viure aquests darrers anys a cavall de la meva cul-

Ambient interior del Gran Basar. Fotografia d'Estanislau Roca, 2022.

tura iraniana i la que m'ha brindat la meva estada a Barcelona, on vaig traslladar-me per elaborar la tesi doctoral a la Universitat Politècnica de Catalunya. La seva gent, els seus costums, la seva tradició i la seva història m'han seduït. Després d'ampliar els coneixements i els horitzons en una prestigiosa universitat catalana, puc afirmar en veu alta que és imprescindible tornar a bastir ponts per intercanviar experiències més enllà del que possibilita la innovació digital i la virtualitat. Només així se salven les fronteres i es pot mantenir viva la fecundació recíproca entre Orient i Occident. ●